

Roda da Fortuna

Revista Eletrônica sobre Antiguidade e Medieval
 Electronic Journal about Antiquity and Middle Ages
 Reche Ontillera, Alberto; Souza, Guilherme Queiroz de; Vianna, Luciano José (Eds.).

Sandra Cáceres Millán¹

La Taula de Canvis de la València del segle XV: política i societat a l'Interregne (1410-1412)

La Taula de Canvis de Valencia no século XV:
 política e sociedade no Interregno (1410-1412)

Resum:

Aquest article tracta de comprendre quin ha estat el paper de la institució econòmica més important de la València medieval, la Taula de Canvis. Es tracta d'un observatori inèdit per comprendre la mobilitat social i els afers econòmics de la ciutat. A més a més amb ella es poden veure els moviments polítics i les lluites pel control del poder municipal en un període tan important com l'Interregne.

Paraules clau:

Taula; Interregne; València.

Resumen:

Este artículo trata de comprender cuál ha sido el papel de la institución económica más importante de la Valencia medieval, la Taula de Canvis. Se trata de un observatorio inédito para comprender la movilidad social y los asuntos económicos de la Ciudad. Además, con ella, se pueden ver los movimientos políticos y las luchas por el control del poder municipal en un periodo tan importante como el Interregno.

Palabras-clave:

Taula; Interregno; Valencia.

---

¹ Doctorant en Història Medieval. Universitat de València.

Sense cap dubte, la consolidació de València com a espai de comerç a l'occident medieval comporta una sèrie de beneficis que es materialitzen en un desenvolupament econòmic peça clau per a les arques municipals. Si més no, les operacions mercantils originen pèrdues i fallides, problemes al canvi de moneda i morositat als dipòsits constituïts a causa de la usura. Els jurats preocupats per aquesta morositat i amb el desig d'aturar la usura que ve patint els comptes de la ciutat conceben la idea de crear una Taula que, a priori, té el seu model en la Taula de Canvis creada a Barcelona a l'any 1401 i la de Perpinyà de 1404. És així com, els magistrats, demanen al seu monarca, Martí l'Humà, en el Consell celebrat el 15 d'octubre de 1407 la creació d'una institució “una taula assegurada, on venguessen totes les monedes de la dita Ciutat e los depòsits de les corts e oficials e altres”. D'aquesta forma es constitueix la Taula on, ara, s'estableixen tots els dipòsits que abans estaven a mans del Governador, el Batlle, els Justícies Criminal, Civil i de tres-cents sous. La Taula de Canvis és fruit de la complexitat que assoleix el mercat del segle XV juntament amb la densificació burocràtica dels diferents estats. El regne de València, davant el dèficit constant que pateix per la mancança de numeraris, troba en aquesta institució una forma d'obtenir liquiditat per fer front als pagaments cada volta més diversificats i comuns i per complaure les demandes del monarca per sufragar les despeses bèl·liques. La extraordinària especialització que assoleix la política reial i municipal de València dona com a resultat una societat on el seu grup oligàrquic s'imbrica directament en el transcurs econòmic de la seua comunitat. Aquest grup, integrat per una selecta elit, és el que determina el camí a fer ja que són ells els que posseeixen el control fiscal i polític. La complexitat és força important si s'atén a la diversificació de petites institucions que tenen la seua màxima expressió, en conjunt, en el govern municipal. Aquest govern municipal és el que determina el pas en el temps de la fiscalitat amb figures especialitzades en els diferents vessants de la política valenciana medieval i el que s'erigeix com la clau per entendre la gestació d'una nova institució en el temps: la Taula de Canvis. Es tracta de la institució econòmica per antonomàsia de la València medieval fruit de l'obertura de la ciutat a la resta d'Europa i a la Mediterrània i resultat de la conjunció d'interessos de grups socials que participen en la municipalitat de forma directa o indirecta.

Per a la fundació d'aquest nou espai econòmic, resulta imprescindible atendre a una instància de primer ordre: Claveria. Es tracta de la tresoreria on l'administració de les finances municipals tenen la seua il·lustració. El clavari és l'encarregat de cobrar els impostos i rendes, a més de realitzar els pagaments oportuns. El seu funcionament és complex a causa de l'augment burocràtic que experimenta la ciutat de València i el regne des de temps de Ferran I i és, per aquest motiu, que aquesta institució passa a dividir-se en tres: Claveria comuna (on es troben les despeses comunes, la tipificació de salaris i l'entrada

de blat), censal (on es paguen els interessos als creditors privats que han contret deute) i de quitament (on cancel·len els deutes d'aquests creditors mitjançant el superàvit que pot experimentar la ciutat segons l'any).

Tota aquesta informació es pot explicar mitjançant l'anàlisi de la sèrie documental que la conté, Claveria Comuna. Aquesta sèrie, conservada a l'Arxiu Municipal de València, constitueix per si mateix una documentació força important per realitzar un estudi exhaustiu i que, amb la compatibilitat de la recerca en altres sèries com la de *Manual de Consells*, permeten fer un quadre sobre com ha estat l'evolució i configuració de la maquinària administrativa i institucional al municipi de València. El començament d'aquesta sèrie es troba a l'any 1351 i està formada pels registres del clavari comú, general o ordinari del Consell general de la ciutat.

1. Context i naixement de la Taula de Canvis

La constant complexitat burocràtica per la qual camina l'estat des del seu naixement fa que es porten a terme una sèrie de qüestions que fan referència a la reglamentació i ordenació del propi estat des de les més altes instàncies fins al municipi en si. L'augment demogràfic i la intensificació dels agents comercials en l'espai comercial valencià donen lloc a l'actuació en conjunt de les institucions reials i municipals per dur a terme noves mesures d'ordenació política de caràcter local. Les activitats econòmiques, sostingudes en un primer moment per mercaders i canviadors, aviat experimentaran un auge on s'insereixen altres actors socials els quals fan derivar el món econòmic en un fenomen força complex. L'endinsament de depòsits, els canvis i els girs en la quotidianitat municipal es fan constants ja des del segle XIII. Per aquest fet, jurats i consells, busquen una solució que s'adeqüe al nou model econòmic que s'està implantant a l'occident medieval. El resultat és la còpia dels models de les Taules de Canvi que anys enrere van institucionalitzar a la ciutat de Barcelona i Perpinyà. Amb això se solvaten els problemes que han de veure amb la fiscalitat i, a més a més, dona prestigi a la ciutat amb la instauració d'un nou instrument econòmic que depèn de forma directa del municipi. Els jurats, segurs d'aquesta decisió, relaten els avantatges que tindran mercaders, vídues i orfes i aprofiten la visita del rei Martí I a la ciutat l'any 1407, amb motiu de deslliurar a la ciutat de les constants bandositats entre Vilaragut i Centelles, per sol·licitar el privilegi d'erecció de la Taula perquè sense el seu *placet* és imprescindible per convertir la institució en una regalia (Tolosa Robledo i Vercher LLetí, 2006: 92).

El privilegi té la seua data de naixement a l'octubre de 1407 i en ell es

detallen els grups que es veuen condicionats i beneficiats per la seua creació. En un primer moment s'ha d'atendre a la vertadera vocació de la Taula que és organitzar la hisenda pública del municipi seguit de tot un ventall de sectors que participaran de forma activa en el seu desenvolupament. Mercaders o negociants troben en aquesta institució un lloc de dipòsit de diners no de préstec ja que aquests últims es farien des dels propis titulars dels comptes que comprèn la Taula cap altres titulars (Tolosa Robledo i Vercher LLetí, 2006: 93). No s'ha d'oblidar que no tots els grups beneficiats tenen relació amb el món de les finances. Fe d'això són els peregrins, sector mencionat al privilegi perquè, en una societat marcadament religiosa, el municipi té el deute moral amb aquells que busquen la salvació de l'ànima. Juntament amb els peregrins, vídues i orfes formen part dels beneficiaris de la instauració d'aquesta institució a causa de la seua vulnerabilitat davant la societat.

Així, amb l'oficialització del privilegi per part dels síndics del municipi al març de 1408, s'inicia la singladura del nou banc municipal que arreplega, des del seu naixement, els eraris corresponents a les Corts i tribunals de justícia com el de Governació, Justícia Criminal, Justícia Civil o de tres-cents sous a més d'altres de menor envergadura. Una vegada més, per consolidar la nova institució, els jurats demanen que aquest dipòsit siga assegurat fet que constitueix a la Taula d'una natura pròpia i inalienable. Aquest aspecte és fonamental per donar seguretat als eraris dipositats perquè romanen "totes les monedes deposades e deposadores, axí per les corts com per altres singulars persones". A més a més, aquestes activitats bancàries no només se circumscriuen a l'àmbit purament municipal. La dotació d'aquest banc com privilegi per a València afecta no només a la ciutat sinó que, com a cap i casal del regne, les seues activitats es distribueixen per tot el territori.

A causa de la complexitat que comporta aquest nou mecanisme de vertebració econòmica, es generen nous oficis per a la seua administració i tutela. Aquests nous magistrats, clavaris o *taulegers* s'estableixen en el seu càrrec durant dos anys, després de jurar el seu ofici. El nomenament d'aquests administradors forma part de l'aprovació d'un total de 17 capítols que regeixen la Taula i que estableixen des de la seua ubicació fins el capital que ha de contenir diàriament amb l'atenció a l'objectiu final: configurar un instrument eficaç per a reduir el deute públic que impossibilita el desenvolupament de la ciutat (Tolosa Robledo i Vercher LLetí, 2006: 107)². Aquesta rescissió es fa mitjançant l'acumulació de quantitat en líquid provinent dels diners municipals i d'altres dipòsits immobilitzats a causa de litigis o dots testamentaris entre

---

² Tal com assenyalen els autors, amb brevetat es lligarà amb la rescissió de censals o "quitament" a causa de la lògica mercantil que opera a l'occident a l'època baixmedieval: els diners han d'estar en constant moviment per poder aportar una sèrie de beneficis.

altres exemples.

València, al segle XV, s'integra dins d'una economia regional que, alhora, se circumscriu dins de les xarxes mercantils que es teixeixen arreu d'Europa occidental. Aquest esplendor econòmic coincideix amb l'arribada de la casa dels Trastàmara a la corona, fet que no passa desapercebut per l'esdevenir socioeconòmic del municipi. Encara que l'arribada de Ferran I suposa una sèrie de reformes institucionals que aposten pel consens social per superar les rivalitats tan profundament arrelades dins de la universitat, les bandositats, són un quist ancorat anys enrere i són més profundes a l'Interregne o en general en èpoques més conjunturals. La inestabilitat, a més, s'ha de vincular a les transformacions econòmiques que donen noves formes d'organització políticocial amb estructures menys feudals i obertes a les circumstàncies imposades pels mercats en expansió (Narbona Vizcaíno, 1992: 33). És important, però, destacar la importància de l'existència de bàndols o clans familiars que conjuguen una sèrie d'estratègies de reproducció social sobre unes bases ja prèviament configurades. La conjunció d'interessos per part dels seus membres fan consolidar l'aprofitament d'espais econòmics instituïts per la pròpia monarquia i gaudits per les oligarquies urbanes (Cruselles Gómez i Narbona Vicaíno, 1998: 197).

La presència d'aquestes elits és molt diversificada quant als òrgans de representativitat. Es tracta de la inserció de famílies poderoses en aquells recursos que són afins als seus interessos. Un d'ells és el mercat financer, avalat pel rei i sostingut per la mateixa ciutat perquè les possibilitats que ofereix el govern municipal són aprofitades per les oligarquies per constituir-se en un bloc força consolidat que exerceix com a grup de pressió davant la resta dels seus homònims. Al cap i a la fi aquests grups cerquen fórmules per sostindre un pacte, no tangible, de tarannà polític i econòmic on la monarquia té la seua presència com a figura legitimadora. Així doncs, el punt en comú dels grups més poderosos encapçalats per juristes, mercaders, notaris i mestres a més d'artesans és l'organització d'un sistema tributari i d'un mercat que permeta la circulació de numerari. És així com, València, forma un territori d'abastiment que es nodreix de diverses fonts de riquesa com són el control dels mercats, la prohibició de l'exportació de gra i les conseqüents ajudes a la seua importació³. Tot i això és imprescindible afegir-hi altres tipus de mesures com la creació d'un àrea de interior per a activitats pecuàries i, en contraposició, el forniment d'una altra de caràcter agrícola que no fa sinó crear desequilibris entre territoris

---

³ Es tracta d'un privilegi que concedeix Alfons IV al 1329 on es prohibeix la importació de gra per evitar la seua carència a la ciutat i al regne.

i la pròpia ciutat⁴. La conseqüència d'aquestes accions és el domini polític i econòmic de la urbs cap a la resta del regne malgrat el caràcter local dels mercats perquè és el municipi qui els fa dependre de la seua autoritat.

Sembla que, des d'un primer moment, la configuració d'una societat força jerarquitzada és la base a través de la qual es produiran els moviments socials i els transvasaments de poder d'uns grups a altres. La independència de la que gaudeixen aviat serà minvada pel monarca amb el progressiu endinsament i control a través de figures que participen de forma directa del govern local com és el cas del racional. Es tracta de l'assumpció, de forma gradual, de competències municipals que ara tenen el seu punt de naixement i configuració al sinus de la Corona i que albiren un futur on la imposició de projectes reials fa desaparèixer el nombre d'intermediaris amb el municipi i l'arraconament dels interessos de la seua oligarquia.

2. Ingressos de la Taula

Pel que fa als ingressos de la hisenda municipal, l'avituallament econòmic de la ciutat de València procedeix de diversos vessants que nodreixen de liquiditat les arques municipals. La mancança de capital físic, quasi endèmica en el municipi, amb el qual operar i dur a terme els diferents pagaments o operacions creditícies marca el pas de la ciutat al llarg del segle XV. És per aquesta raó que la ciutat treballa per solvatar la insuficiència de recursos monetaris amb una sèrie de mesures que van lligades a l'evolució política del seu patriciat.

L'arrendament d'impostos serà una operació comú per obtenir ingressos i per poder sufragar altres despeses per revifar el dinamisme econòmic. Aquest fet és possible pel constant endeutament que pateix la urbs, la qual cosa l'obliga a portar a terme aquest tipus de mesures a través de les quals la ciutat obté liquiditat immediata. Els impostos principals i ordinaris que estableix el municipi estan estretament relacionats amb l'alimentació i amb la circulació de mercaderies que tenen a veure amb un sector econòmic força consolidat al segle XV, els draps. El preu de la venda dels mateixos és directament proporcional als sous d'ingrés encara que a vegades no es correspon amb el

---

⁴ L'especialització d'àrees d'abastiment es cada vegada més pautada. El regne assoleix una idiosincràsia variable quant al seu territori segons que aquests espais nodrisquen a la ciutat d'uns o altres productes. Així doncs, la Ribera satisfà les necessitats ganaderes de la urbs mentre altres zones com l'Horta fa el mateix respecte les collites.

seu preu reial. Els exemples que il·lustren aquest deute són el del preu de la imposició de 18 diners per cafís de l'Almodí de l'any 1410, l'eixida de peix sec i salat al mateix any, la venda de l'arrendament de la imposició de vi de l'any 1411 o draps d'or i de seda i l'impost de sobre hostalers *flaquers* i fariners també de l'any 1411. Al marge de la pèrdua de capitals, el municipi, amb l'arrendament d'aquests impostos té un guany total de 629.296 sous a l'any 1411, 803.488 sous al 1412 i 933.738 sous al 1413, els quals, en la seua majoria, serviran per constituir els censals que posen en venda *a posteriori*. La participació de les elits urbanes no es fa esperar. De nou mercaders i altres oficis benestants de la ciutat veuen en la compra d'aquests arrendaments una oportunitat per dur a terme operacions a través de les quals es produeix el seu enriquiment. Mitjançant la subhasta pública d'aquestes cises, es creen autèntics nuclis lligats de forma molt estreta al govern municipal la qual cosa no fa sinó evidenciar una participació força important de les seues magistratures. Es tracta d'inversions segures perquè deriven del propi municipi i són una forma fàcil de lucre perquè perceben un pagament immediat per part de la ciutat. L'especulació, però, no es farà esperar. La venda d'aquests arrendaments no tenen un preu fixat des d'antuvi perquè intervenen agents designats pel propi Consell que mediatitzen el cost de la venda. Són els coneguts corredors d'orella els quals intervenen en els contractes de compravenda establint entre el possible comprador i el municipi un preu favorable de la imposició a condició de percebre entre un 0'5 i 1% de la quantitat final d'eixa venda. Aquest ofici es pot trobar a la Llotja dels Mercaders sobre tot al dia en el que el municipi fa l'arrendament anual de les seues impositcions perquè ells limiten les places i fixen els correatges. Malgrat es consideren agents pertanyents al món dels mercaders, són una ferramenta ineludible perquè el municipi controle el preu dels seus arrendaments amb l'objectiu d'obtenir el màxim benefici d'aquesta operació. A més a més els mateixos corredors d'orella eren subvencionats pel propi govern per fer elevar la quantitat de la imposició a arrendar. En molts casos el comprador era múltiple donant lloc a una espècie de societat per accions i grau de participació dels socis per percentatges (*setzenes* o *dissetenes*). Alhora pot subarrendar parts d'aquest negoci a tercers creant el que la documentació coneix com *quarters* o *filloles*.

La manca general de numerari a València veu la seua eixida amb l'arrendament d'impostos i la venda de censals que faran entrar en un endeutament perenne en el temps a la ciutat i al seu regne. La participació del patriciat en la compravenda d'ambdues operacions no fa sinó evidenciar el caràcter elitista que defineix l'economia valenciana els quals busquen mitjançant les inversions, l'afirmació davant els seus rivals directes i la consolidació del seu estatus social. L'arrendament d'impositcions suposa la forma majoritària d'ingressos (entre 1410 i 1413 suposa un 62'5%, 72'5% i 78%, respectivament del total) de la ciutat de València si no es té en compte el

capítol de la venda de censals i és d'ací d'on trauen el màxim profit les instàncies governamentals.

Però, per altra banda, no és l'única eixida que troba la urbs per obtenir liquiditat. L'aprofitament dels recursos és clau per entendre el procés al qual s'atén la hisenda local. La forma més ràpida de recaptar nous numeraris no sols es troba als censals sinó al carregament de censals per poder pagar despeses com les ajudes de blat i a la recepció de determinats préstecs concedits per mercaders i ciutadans sense cap intenció de lucre i de forma "*graciosa*".⁵ Els ingressos per préstecs i carregament de censals per pagar les ajudes de blat ascendeixen a un total de 376.833 sous, 10 diners i mealla i suposen, en el seu conjunt, un 37'46% el que correspon a poc més que la meitat del percentatge total d'ingressos de l'arrendament d'imposicions. És lògic que amb aquest pes, les imposicions formen part imprescindible de l'economia valenciana i que el Consell legisle i emprenga una sèrie de mesures favorables a la recaptació d'un major nombre de numerari amb el seu arrendament que, a poc a poc, veurà incrementar el seu pes en el conjunt d'ingressos de la ciutat.

3. Despeses de la ciutat: el gra, els salaris i els censals

Quant a la provisió de gra, és destacable la deficiència sistemàtica de blat de la ciutat fa que el municipi duga endavant una sèrie de mesures per pal·liar la seua carència i els efectes nocius per a la població. Es tracta d'un fenomen que arrela en el temps i que es produeix per tots els territoris que componen el regne. Per aquest motiu els Jurats, a través de l'ocupació de llicències per a naus amb la finalitat d'importar gra, complimenten l'abastiment regular de blat a la urbs. Es tracta, doncs, de la formulació d'una nova tendència que tindrà gratificacions econòmiques ja siga per *motu proprio* del que porta el blat o per encàrrecs fets pel Consell de forma directa mitjançant el contracte de mercaders especialitzats en el trànsit de blat (Narbona Vizcaíno, 1992: 496). És el poc abastiment el que obliga a la ciutat a portar endavant polítiques d'aprofitament del seu hinterland el qual, però, no és suficient per garantir les demandes urbanes.

Aquestes mesures responen a les successives crisis frumentàries patides

---

⁵ És difícil discernir si aquests tipus de préstecs, amb el temps, tendeixen a tenir una rendibilitat per al prestador. Moltes vegades no s'especifica si n'hi ha interès encara que aquest pot donar-se amb posterioritat de l'establiment del transvasament de capital. En qualsevol cas aquesta rendibilitat es donaria a un tipus d'interès a penes insignificant per al prestador.

al llarg del segle XIV i a l'augment demogràfic que experimenta el regne de València que s'uneix a les fams i pandèmies que, més enllà de ser fets conjunturals, deriven en una problemàtica permanent. És per aquest fet que el Consell, mitjançant el trànsit regular de mercaderies frumentàries, consolida circuits d'abastiments que són essencials per a la subsistència de la població. La conseqüència immediata d'aquest fet és la vertebració d'un mercat exterior interregional. És, però, necessari remarcar la idea d'un intervencionisme força consolidat per part de la municipalitat amb l'objectiu de fomentar la regulació del mercat i dels preus del blat. Aquestes mesures pal·lien una major ingerència de crisis de subsistència entre la població donat que les ajudes per part de les institucions municipals, que es materialitzen en el pagament de certa quantitat de diners segons el nombre de cafissos i lloc de procedència, sufraguen les necessitats alimentàries de la societat.

Des del començament del segle XV tenen lloc tot un seguit de crisis que afecten a les collites. Entre 1412 i 1414 es perd quasi per complet tot el guany agrícola la qual cosa no fa minvar el consum de blat que munta als 106.846 cafissos, encara que els contractes parlen de 125.358 cafissos (Garcia Marsilla, 1993: 26). És a dir, del total que té contractat el municipi només arriba un 85 % del munt en els primers anys.

Resulta imprescindible, llavors, descriure aquest fet perquè el municipi de València estableix uns preus mediatitzats per la quantitat de cafissos els quals també vénen determinats pel seu origen. S'ha de tindre en compte que del total de cereals que necessita la ciutat de València, el 60% els proporciona el regne i la resta prové de regions més allunyades. Això no respon sinó a les paraules i política del jurats respecte a l'avituallament cerealístic:

“La ciutat (...) li convé fer dues coses ab subirana cura: la una procurar blats per mar e per terra de parts lunyanades per lo qual li convé pagar grans ajudes; e la segona qu'els blats del regne no sien trets d'ell”.⁶

Si s'analitza l'apartat d'ajudes de blat del primer llibre d'aquesta sèrie, es pot trobar quin és el pagament per cafís que fa el municipi, el seu origen i la quantitat total d'entrada de cafissos a la ciutat a més de la despesa que suposa la seua arribada.

En total es troben 93 entrades entre els anys 1410 i 1411. El lloc d'origen del forment ve determinat per la proximitat de la ciutat als seus territoris sent el lloc de procedència més habitual el d'Oriola. La distància i els recursos que

⁶ AMV, LM, g 3-5, fol.123v. Carta al bisbe de València.

s'utilitzen per fer arribar el blat estipulen el pagament dels mateixos sense oblidar la seua quantitat. Aquest pagament oscil·la, sobretot, als anys de carestia i, més enllà d'una possible concepció altruista per part de les magistratures, persegueixen un mecanisme d'aprofitament per part del patriciat urbà (Narbona Vizcaíno, 2002: 499). Això és possible gràcies a la coincidència d'interessos de les elits urbanes, la seua classe dirigent i els mercaders que fan arribar el gra a la ciutat. Són els jurats els que tenen *plena potestas* per contractar carregaments de cereals estipulats amb uns determinats preus polítics la qual cosa no els fa atractius per a mercaders. Tanmateix es duen endavant polítiques protocol·làries per promoure la contractació de cafissos en altres regions que fan més ràpida l'arribada de gra respecte al sistema d'ajudes i en el qual els mercaders tenen un paper més important. Amb la carestia de 1412-1414 es fa més evident l'arribada d'emissaris per a la compra de gra que arribaria en vaixells que serien protegits mitjançant l'emissió de censals de 78.000 sous pagats per Pere Centelles (Guiral-Hadziiossif, 1989: 333). Malgrat que aquestes circumstàncies resulten, a priori, desavantajoses per a incentivar l'entrada de capital privat en l'abastiment frumentari, són aprofitades pel patriciat urbà valencià. Un exemple el constitueixen Simó Sacreu, canviador, que al 1410 rep 2.741 sous i 3 diners de 992 cafissos arribats d'Oriola; Sanxo Boil, mercader que al mateix any rep 170 sous de 100 cafissos de forment d'Aragó o Nicolau de Valldaura que també al 1410 rep una suma de 5.567 sous de 1.505 cafissos i 8 barcelles arribades de Barberia. No resulta estrany la confluència de les altes instàncies en la participació d'importació de blat si s'atén a un any, 1410-1411, on s'esgrimeix l'estatus social dels que fan arribar el gra.

En qualsevol dels casos, les ajudes de blats s'estructuren en dos tipus. Primerament es troben les ajudes caracteritzades com contractes de d'assegurament o seguretat on intervenen els propis jurats i signen, amb l'importador, una quantitat ferma de gra a la qual s'hi pot afegir altra de més (*respiu*) d'una zona concreta i dins d'un temps prèviament negociat. Per altra banda es troben les *ajudes de menut* on l'arribada de forment es fa sense cap contracte previ. Ací el municipi fa una promesa pública on es compromet a fer ajudes a tot aquell gra que vinga de més de 33 km i a *coll de bèstia*. (Garcia Marsilla, 2002: 45). La conservació del blat es feia a l'Almoina, centre d'emmagatzemament municipal el qual acull, a més, el tractament que rep el gra per a la seua venda. Aquesta venda se centralitza en un únic mercat tractant d'evadir els possibles especuladors i acaparadors de reserves. Aquestes dependències, però, no resulten suficients a l'hora de tindre cura amb el forment. És per això que la mateixa ciutat tolera l'existència de dipòsits privats i botigues que es troben sota la circumscripció de la parròquia de la santa Creu.

El ventall d'agents socials que participa en el comerç, per tant, es redueix a mercaders, oficis liberals, nobles i magistrats davant altres com musulmans o

indeterminats fent pautes d'abastiment amb l'objectiu de rebre subministrament i benefici de la política municipal.⁷ Entre 1410 i 1412, a l'Interregne, el 48'4% del total dels agents que hi intervenen tenen relació o formen part de l'oligarquia urbana (d'ells el 1'07% són jurats) en contrast al 51'6% d'altres actors que no són caracteritzats al llibre però, de forma molt probable, poden ser part del món de mercaders o ajudants dels mateixos. Tot això indica una pauta que esdevé clau per entendre la regulació i implicació del patriciat en l'abastiment de la ciutat: dur a terme aquestes importacions no fa sinó consolidar el seu estatus mitjançant l'enriquiment a costa de la carestia alimentària. És, doncs, que la participació no es fa amb l'objectiu de reforçar els magatzems municipals de forment per pal·liar el constant dèficit de cereal sinó que, en les successives importacions, veuen l'ajut per fortificar el seu estatus i arrelar-se en el govern municipal davant la competència d'altres patricis.

La burocràcia valenciana assoleix un alt grau de complexitat paragonable a la resta de l'occident europeu. El transcurs de la política local fa que, cada volta més, hi haja un major nombre de sectors que participen en l'esdevenir social municipal sota la custòdia i confirmació dels jurats. La intensificació de relacions mercantils i el nodriment dels grups oligàrquics de membres d'altres sectors socials conformen tot un seguit d'oficis que procuren la bona marxa política de la ciutat. Treballen per al govern i són pagats pels jurats per dur diàriament una tasca relacionada amb els afers propis de la burocràcia local. És per això que gran part de la despesa del municipi es produeix arrel la institució de càrrecs que produeixen un desemborsament anual dels eraris públics als quals s'afegeixen altres de caràcter esporàdic i molt conjuntural. L'organització burocràtica d'aquest govern enllaça de forma directa amb la consolidació financera del propi municipi que treballa amb l'ajut de la Corona per poder abastir la hisenda local. Aquest fet aviat serà aprofitat per les elits urbanes que veuen, mitjançant l'ocupació d'aquests càrrecs, una nova forma d'enriquiment i perpetuació en la vida política a través de la promoció. Tot això no fa sinó demostrar que al municipi s'estableix una doble jerarquització. Per una part es troba en conflicte la preeminència de dos bàndols que intenten fer-se amb les regnes del govern i són senyors i monarquia que s'enfronten amb l'oligarquia local per fer valer el seu poder. Per l'altra, les diferents ordenacions que es fan sobre i des del propi municipi il·lustren la tònica que des de fa temps ve gestant-se a la ciutat: la consolidació

---

⁷ La participació d'altres actors socials com musulmans és poc comú. S'ha trobat, tanmateix, un cas al primer registre de la sèrie, el de Hamet Abenatia, moro de la moreria que a l'any 1411 fa portar des de Barberia una quantitat de 331 cafissos de forment per 1.986 sous. Es pot trobar a AMV, *Claveria Comuna*, P-1.

d'una jerarquia força estructurada a través de l'organització de la seua comunitat veïnal.

La maduresa financera i política que adquireix València a principis del segle XV promou de forma indirecta la creació de càrrecs imprescindibles per continuar l'organització burocràtica del municipi. El seu manteniment ve lligat als ingressos que té la ciutat perquè suposen una part de despesa molt important per al govern.⁸ Aquest fet no és gens menyspreable si es té present que, entre els anys 1410 i 1411, la suma total en despeses fetes per als pagaments d'aquests salaris i altres de caràcter extraordinari munta a un total de 86.730 sous i 3 diners el que suposa un 10'25% del total de desemborsaments i el 25'78% entre 1411 i 1412. La quantitat de sous que perceben els diferents oficials varia segons el càrrec i les seues funcions fet que respon a l'acusada jerarquització social més visible en èpoques de crisi com les d'ara. Així el salari d'un advocat pensionat pel municipi o el del mateix racional no és similar al d'un notari o un veguer. Aquest fet també respon a la dinàmica que s'ha analitzat a priori: l'accés de les elits és tangible en càrrecs de certa rellevància sobre altres de menys envergadura que ocupen un lloc secundari i que estan destinats a personatges secundaris de la vida quotidiana. La retribució d'aquests últims és menor però la seua tasca és ineludible per a la continuïtat del compàs municipal

A la despesa ordinària que suposa el pagament d'aquests salaris s'uneix una altra de caràcter conjuntural que es destina al desemborsament d'afers imprevistos i a actes que tenen una estreta relació amb l'esdevenir del municipi. Es tracta de despeses fetes pel consell per sufragar actes institucionals o altres que es remeten a l'adveniment de celebracions i tot allò que comporta.⁹ La vigilància contra possibles invasors i el seu visatge, obres concretes en determinades infraestructures, les celebracions de les festes de la comunitat, la visita d'algun personatge il·lustre o fins i tot la mort del monarca Martí I són fites temporals per les quals el municipi ha de fer front a un desemborsament molt important.¹⁰

⁸ És important atendre aquest aspecte donat que, segons la suma d'ingressos que tinga la ciutat, molts d'aquests salaris sofriran petites transformacions en el seu producte final.

⁹ Un exemple que corrobora aquest fet és el que fa referència a la compra de peces de roba per a vestir a jurats. Aquesta despesa munta a un total de 6.000 sous, és a dir, que el vestit de cada jurat té un preu de 1.000 sous si es té en compte que la juraderia està formada per sis persones.

¹⁰ Exemples d'aquets desemborsaments temporals i no ordinaris són els següents: Garcia d'Anedon rep un total de 100 sous per combatre l'avançament dels moros; Gabriel Boster (patró de llaüt d'Eivissa) rep altres 175 sous per avisar la presència dels mateixos; Francesc Tona, per una obra al Grau obté 4.845 sous, 9 diners; la visita que fa sant Vicent Ferrer a la

Pel que fa al deute públic, la circulació de capital monetari a gran escala al regne de València és un fet constatable des del segle XIII i consolidat entre els segles XIV i XV. Les diferents operacions a les que està sotmès el capital evidencia un món sofisticat teixit per xarxes econòmiques que duen endavant l'escripturació de les mateixes generant una àmplia documentació al respecte. Es tracta del registre en llibres de comptes, privats o públics, que tenen la finalitat de portar un seguiment exhaustiu de les activitats comercials del registrador. El diner que fa possible el trànsit d'unes mans a altres es troba guardat en dipòsits que donen lloc al naixement de bancs. El naixement de la Taula de Canvis es troba estretament unit a aquest succés perquè és un lloc d'operacions amb grans moviments privats que, a més a més, finança les institucions de poder (Garcia Marsilla, 2002: 210) Malgrat l'activitat principal, en un primer moment, se centre en el canvi de moneda, aviat adquirirà trets propis d'un banc municipal arrel les diferents disposicions que la legislen emanades des de la monarquia i de les magistratures locals.

L'aparició del censal no es lliga a les formules de préstec sinó que atén a les característiques pròpies d'una renda, en metàl·lic o en espècie, que una persona es compromet a pagar a canvi del lliurament d'un capital determinat de forma perpètua o vitalícia. El seu naixement es produeix al segle XIII quan el mercat ocupa un lloc central i el crèdit és una fórmula present en les diferents operacions. No adquirirà, però, la seua idiosincràsia fins al segle XV, moment en el qual té lloc la seua màxima difusió a les esferes urbanes i rurals. És al municipi on aquesta renda es relaciona amb l'assentament del sistema fiscal perquè la seua irrupció al món urbà es fa des de l'àmbit privat a l'àmbit públic.

La utilització dels eraris persegueix diferents objectius per poder pal·liar la mancança permanent de numeraris. Ja no serveixen de forma unívoca els comptes bancaris per donar seguretat a les fortunes engendrades a través de la carrera jurídica, l'exercici de càrrecs públics o el mateix comerç. Així, llavors, gran part d'aquest capital s'empra per fer subhastes de rendes senyorials, per a l'arrendament d'imposicions municipals o per anticipar capital al rei. El funcionament intern es basa en la creació d'una sèrie de comptes que transvasen, si es requereix, capital a un altre que pot pertànyer a un banc

---

ciutat fa que hi haja un proveïment de carn que té una despesa de 6.139 sous, 10 diners; la celebració de festes comporta una despesa important per a vestir als seus participants, en aquesta cas a veguers, trobadors o juglars reben un total de 1.830 sous, 11 diners; les peces de roba de duel per la mort del monarca ascendeix a un total de 7.610 sous.

distint.¹¹ El pas encertat de concebre els censos com una pensió a llarg termini per al manteniment de vídues i orfes cala en una societat inserida de ple en un món mercantil del que València és una de les protagonistes. Però no només prima el manteniment de vídues i orfes. Obeint a la lògica medieval, els censos constitueixen una garantia per al manteniment de la família i l'assegurament del seu benestar que és major si l'interès per la seua percepció també ho és i perquè reporten majors beneficis que la resta de rendes.

El naixement del censal va estretament lligat a l'emfiteusi i la propietat alodial de finals del segle XIII on els propietaris d'immobles venen el domini eminent amb la conseqüent creació de noves rendes deslligades de l'usdefruit que constitueixen la venda d'alguns drets on el comprador paga uns interessos. És així com una propietat plena es converteix en un censal i com el venedor, d'acord amb el comprador, pot recuperar els seus censos deixant de percebre una renda. D'aquesta forma la constitució d'un censal es basa en la venda del dret de percebre una pensió en metàl·lic en unes dates concretes (Garcia Marsilla, 2002: 254). El seu èxit no és comparable amb altres formes de crèdit. El que fa atractiu al censal és el seu interès perquè és menor que el d'altres crèdits, fet que consuma la solidificació de l'empresa familiar facilitant la seua reproducció. Aquestes famílies, en principi, han de tindre certa solvència o disposar d'algun bé immoble *clar e desembargat* per a gravar sobre ell la renda¹².

L'entrada del censal a València es produeix a l'any 1356 quan es dona la primera venda. Després de patir un gran detriment anys enrere produït per la pressió fiscal que exerceix la monarquia juntament amb les guerres i la instal·lació de conflictes interns, es produeixen intents per racionalitzar la fiscalitat de tal forma que faciliten l'endinsament d'aquesta nova forma de crèdit que no farà sinó elevar el seu nivell d'endeutament el qual va unit a la capacitat econòmica del municipi. Com s'ha vist amb anterioritat, aquest menyscabament de la hisenda local obliga al Consell a arrendar els capítols de les imposicions i fer possible que, per al pagament de les ajudes de blat, es constitueixen censals. La majoria dels seus creditors viuen a la pròpia ciutat i realitzen tasques relacionades amb funcions urbanes lligades a l'àmbit

---

¹¹ En un primer moment la domicialització només podia fer-se entre clients d'un mateix banc fins que els intercanvis financers es fan més continus i densos i el notari, mitjançant una "dita" referenda el moviment.

¹² Als protocols o qualsevol altre document públic es troba aquesta expressió quan es constitueix el censal. Amb això el venedor vol que aquests béns immobles no tingueren cap gravamen la qual cosa facilita la venda al comprador donat que, en cas de no disposar de solvència o no fer possible la compra del censal, el mateix comprador pagaria amb l'immoble el deute pendent.

mercantil i al món de la corona. És destacable el paper dels nobles en la demanda de censals que necessiten l'obtenció de liquiditat immediata constituent, per ells mateixos, una "font de benefici dels prestamistes urbans" (Garcia Marsilla, 2002: 261). J.V. Marsilla ha determinat en un estudi l'ordre d'importància dels creditors entre 1367 i 1368 i és el següent: nobles, ciutadans, mercaders, juristes, notaris, canvistes, artesans, funcionaris, jueus, llauradors i clergat (Garcia Marsilla, 2002). Per a als anys 1410-1413 aquest ordre es manté en certa manera perquè els nobles, de nou, mantenen el lideratge com a compradors de deute municipal, són ells els que copsen la compra de deute. La limitació a un grup selecte en la compra de censals és més que evident perquè quan s'emet el deute són ells els primers que acudeixen gràcies a l'aprofitament de les seues posicions, dins del món burocràtic, per poder comprar. Ací entra en joc el paper dels jurats que formen un grup de pressió força important cap al patriciat a l'hora d'establir major demanda a la seua oferta. A més, aquestes oligarquies eviten parcialment la penetració de capital estranger perquè són elles les que acumulen majors efectius. Encara que aquest grup refuta part de l'endinsament d'erari estranger, és als moments de crisi i urgència quan el mercat del censal experimenta la participació d'agents exteriors.

La recerca de seguretat i comoditat que proporciona el fet de rebre una renda perpètua fa que les famílies participen massivament en el mercat censalista. Els censals més apetibles són els que es constitueixen des del mateix municipi perquè ofereixen unes garanties avalades pel seu caràcter públic i perquè permeten inversions molt més substancials la qual cosa il·lustra una creixent demanda en el pas del segle XV. A més, a més, el fet de ser un banc públic i que la major part de la compra de deute provinga per part de la mateixa juraderia, avala més, si escau, la seua emissió perquè el municipi no pot permetre la bancarrota si és ell mateix qui participa de forma més directa de la seua política econòmica. L'emissió de deute ve lligat a les demandes del monarca que utilitza els municipis com a ressorts fiscals a través dels quals pot recaptar els numeraris que considera adients a les seues necessitats. La consolidació del sistema fiscal al segle XV mitjançant aquest crèdit i la seua extensió en l'espai i en la població dona lloc a certa indefinició de les categories socials que participen en aquesta operació. Un exemple el constitueix la baixa noblesa que passa a adquirir l'estatus de ciutadania amb rang de donzells o generosos. Els creditors, tanmateix, pertanyen a un grup selecte de privilegiats que gaudeixen, en la seua majoria, d'importantes prerrogatives polítiques i econòmiques fet que els porta a invertir una gran suma de diners en un dipòsit a llarg termini amb l'objectiu d'aconseguir tranquil·litat en els seus estalvis. Una vegada obtinguda la rendibilitat del capital que s'aconsegueix amb la seua immobilització es busca la inversió com a *modus procedere* obeint, de nou, a la lògica de màxim benefici. La venda de

deute per part del municipi és l'aparador que exhibeix la major garantia de cobrament per part dels creditors, guanys assegurats pel cobrament d'una renda perpètua.

Però la circulació del deute comporta unes conseqüències socials. Els creditors amb preeminència basen els seus moviments en solidaritats familiars, amb una clientela vertical que forma faccions les quals posseeixen armes i gran similitud de comportaments fet que produeix la circulació de capital humà arrel la consolidació de matrimonis que lliguen patrimonis (Lalinea Corbera i Iranzo Muñío, 1998: 46). García Herrero destaca que “les unions matrimonials realitzades entre els membres de la noblesa, la col·lectivitat prima sobre l'individu independentment del seu sexe (...). Habitualment és el grup familiar el que estudia els diferents candidats i tria el futur cònjuge després de considerar els interessos de solidaritat, prestigi i econòmics que beneficien al clan” (García Herrero, 2006: 160). És per això que s'han d'accentuar les exigències de comportament de classe perquè són les que donen hegemonia i aquestes es plasmen en codis d'honor que, al capdavant, legitimen l'agressivitat.

Els censals s'erigeixen com un observatori de la vida social. Cal insistir en la constant participació de les esferes més poderoses de la ciutat les quals pertanyen a bàndols perfectament definits per la seua solidaritat, el seu caràcter nobiliari, l'honor i la guerra.¹³ I és que l'honor estableix la categoria social, poder i precedència però només es pot emparar sempre i quan el rival tinga el mateix rang o superior. Així, per exemple, dels 683 títols de censals emesos a l'any 1411-1412, 159 estan a mans de la noblesa. Per aquest fet pot resultar factible que el sorgiment de bàndols aparega per “contrarestar poder a mercaders, juristes i terratinents o agents amb extraordinària riquesa monetària lligada al comerç i arrendament d'impostos” (Lalinea Corbera i Iranzo Muñío, 1998: 78). Així, llavors, el grau d'honor i dignitat són eines que la família pot fer valer però són els recursos econòmics els que avalen la situació i el prestigi (Heers, 1978: 13). Això, entre altres fets, dóna lloc al naixement de les bandositats i, amb probabilitat, el diner, juga un paper fonamental.

Els censals, al capdavant, es relacionen amb noves formes de desenvolupament de l'economia precapitalista de caràcter monetari i mercantil que, alhora, s'associen al creixement urbà i l'ascens de nous sectors socials al

---

¹³ Encara que la taula no representa les despeses en guerra existeixen d'altres de caràcter protocol·lari que exhibeixen certa preocupació, per part del municipi, per romandre aliè als conflictes entre els patriciats que es decanten per un o altre candidat. Aquestes despeses es basen en el pagament d'emissaris per poder triar al nou monarca. Fet d'això és l'augment considerable de despeses en missatgers a l'any 1411-1412 que es pot veure a les taules annexes.

govern municipal. El fet d'exercir un càrrec polític permet multiplicar rendes i ingressos de forma que es fan valer els interessos i materialitzen la seua preeminència (Narbona Vizcaíno, 1990: 75). Tanmateix no vol dir que la inversió en deute es produeixi amb una inversió nombrosa de capital en un únic títol. Si més no, el que caracteritza moltes d'aquestes és que els creditors conserven un ampli nombre de títols amb diferents quantitats i no d'un amb una quantitat major. L'acció de conservar petits títols es fa arran la liquidació de forma progressiva d'herències, immobles, terres i altres béns que s'han venut i ara passen a capitalitzar el patrimoni privat. Un exemple molt il·lustratiu és el de Violant, vídua de Ramon Soler, que a l'exercici 1411-1412 rep una renda anual de 4.000 sous només amb un únic títol.

Conclusions

Així, doncs, es corrobora que, a principis del segle XV, l'oligarquia que exerceix amb regularitat els seus càrrecs, participa de forma molt significativa en la compra de deute (entre el 5 i el 18% del total emès, per exemple, a l'any 1411-1412). Existeix, llavors, una clara coincidència entre els que desenvolupen càrrecs municipals i els beneficiats dels rèdits dels censals, aspecte que il·lustra que les directrius que el govern empren són finançades pel mateix grup que el dirigeix. D'aquesta forma, la major part del patrimoni municipal era finançat per capitals privats del veïns més poderosos a canvi d'una suma més o menys significant de caràcter anual. Per una banda, els cavallers, amb una participació política que es redueix a les esferes altes de govern, són els que més guanys perceben i més títols de deute compren a causa del seu major patrimoni. Tanmateix, els oficis, amb una major representació, són els que menys redits posseeixen per la causa contrària a la dels cavallers. Cal afegir que, entre aquestes dues situacions, es troben els mercaders i ciutadans més implicats en la gestió política i econòmica amb el desenvolupament d'un ampli ventall de càrrecs, els quals inverteixen part del seu patrimoni al finançament del municipi.

Es pot concloure dient que s'ha pogut comprovar la implicació dels consellers en la gestió administrativa i financera de la ciutat. Aquesta es materialitza amb l'exercici de càrrecs, la percepció de rendes anuals derivades dels títols de censals, la compra de nous títols de deute, l'arrendament de les diferents impositcions indirectes i la percepció de part de les subvencions destinades a l'avituallament cerealístic de la ciutat. És per això que la seua presència als òrgans de governs garanteix, gairebé de forma imprescindible, una implicació en la gestió burocràtica de la ciutat. Aquest fet no fa sinó evidenciar el caràcter cohesionant del grup preminent facilitant, d'alguna

forma, una identitat la qual els fa confrontar-se amb la resta de ciutadans.

Les elits i la pròpia oligarquia política (moltes vegades ambdues formen part d'un mateix grup) estableixen lligams personals amb el govern i la mateixa hisenda municipal la qual cosa explica la col·locació d'una part de les seues fortunes al servei del govern i l'aprofitament de les seues fórmules de gestió i finançament que ells mateixos han creat. Si s'observa més enllà de la participació, el que es conforma és una economia financera que s'integra en la relació entre mercat local i supralocal que combina les forces internes i externes, polítiques i econòmiques per a explicar la crisi i el creixement (Igual Luis, 2000: 108). Això el que fa és crear una connexió entre els diferents sectors d'activitats i els propis elements burocràtics. Aquest fet és tangible amb l'anàlisi acurada d'aquesta sèrie documental pertanyent a la institució econòmica més important de la València medieval.

Però la sort de la Taula es veurà ben aviat trencada. L'experiment de nous models crediticis en base a la recerca de constants fonts de crèdits a causa de la carència de moneda física, fa que l'endeutament siga un problema insalvable per a la ciutat. El fracàs de la Taula és un episodi obscur que encara no s'ha pogut explicar encara que, entre 1408 i 1416, l'endeutament és progressiu i mordaç per a les arques municipals. El problema és discernir quins han estat els aspectes negatius per al seu desenvolupament i com ha afectat a una Taula que, salvant les distàncies, és igual que la de Barcelona i Perpinyà les quals, ambdues, continuaren el seu camí més enllà del segle XV.

Sens dubte l'ascens de les operacions bancàries i la seua posició central en l'economia urbana és fonamental per entendre la seua consolidació. A això, cal afegir la gran complexitat en l'entramat burocràtic que necessita d'òrgans més adients a les seues necessitats. Al cap i a la fi, la ciutat medieval, persegueix els ideals propis d'aquest temps, una bona gestió dels seus recursos que es conjuga amb la ciutat ideal definida per alguns intel·lectuals del moment com Francesc Eiximenis. El franciscà no s'allunya de la realitat quan diu que els consellers han de ser bons, ja que "tot ço que pertany a la cosa pública se tracta per alguns pocs qui són reputats lo pus savis e los millors de la comunitat" (Eiximenis, 2009: 122). I és que, per a Eiximenis, els millors són els que formen el govern, els que s'imbriquen de forma directa amb el seu municipi i els que fan valer la gestió política como una ferramenta de gaudiment per al seu propi benefici que, lluny de quedar-se a l'empar individualista, s'arrossega de forma beneficiosa cap a la resta de la comunitat. La clau potser estiga en l'ampla representació de les parròquies al Consell, el servei al rei com a mecanisme d'ascens social, l'emissió de deute com a forma de sustent o la perpetuació de clans en els òrgans de govern (VV.AA., 1995: 18-28). En qualsevol dels casos, la societat fa del privilegi la seua base

ideològica i la seua ordenació, de manera que repercuteix, tal com s'ha vingut analitzant al llarg dels llibres, de forma directa en l'organització municipal.

Al cap i a la fi, València, forma part d'un context molt semblant al de les gran ciutats portuàries del Mediterrani. En aquest sentit es legitima la idea d'una ciutat preparada per al seu temps i ancorada en una tradició marcadament política. Es tracta del centre del seu regne, d'uns dels punts de confluència mercantil més importants de l'occident i un lloc on la seua comunitat veu el seu espai de representació. La Taula de Canvis és només una de les múltiples institucions que acompanyen a l'organització política en el temps. Si més no, no és una institució qualsevol perquè gran part de l'economia de la urbs depèn, en gran mesura, dels seus registres i, al capdavant, de la seua institució. No es tracta d'un llibre de comptes públic sinó un instrument de control de la hisenda i, per què no, un mecanisme de control polític alhora que social. És a través del seu estudi que es pot constatar l'extraordinària mobilitat a la que assisteix la societat política de la ciutat que lluita, mitjançant una infinitat de mecanismes anteriorment analitzats, per fer-se un lloc entre les oligarquies enquistades dècades enrere.

Les operacions no descansen perquè la mateixa ciutat du endavant mesures per obtenir beneficis de forma constant. Els arrendaments de cises i la constitució de censals són les fórmules triades pel Consell per aconseguir liquiditat immediata per a les arques municipals que estarien assegurades per la participació dels propis magistrats els quals dipositen part del seu patrimoni al recer d'una economia força consolidada per al moment. A més a més, no sols la protecció ve de costat de la solvència sinó que són els propis consellers els qui elaboren estratègies polítiques materialitzades en lleis sempre afins als seus interessos.

D'aquesta manera la Taula de Canvis és un instrument polític, econòmic, social i cultural. Polític perquè és un projecte en el qual s'imbrica la monarquia, la ciutat i els seus ciutadans; econòmic perquè registra el capital d'eixida i d'entrada de la urbs; social perquè hi tenen cabuda tota una amalgama de ciutadans que participen d'una forma directa o indirecta en el seu transcurs i cultural perquè és un llegat que ha arribat fins als nostres dies, perquè forma part del nostre patrimoni i perquè és el reflex clar d'una societat del seu temps, d'una comunitat que viu per i per a la ciutat.

Bibliografia

Cruselles Gómez, E. i Narbona Vizcaíno, R. (1998). *Espacios económicos y sociedad política en la Valencia del siglo XV*. Valencia: Revista d'Història Medieval.

García Herrero, C. (2006). *La mujer en Zaragoza en el siglo XV*. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.

García Marsilla, J. V. (1993). *La jerarquía en la mesa: los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*. València: Diputació de València.

García Marsilla, J. V. (2002). *Vivir a crédito en la Valencia medieval: de los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*. València: PUV.

Guiral-Hadziiossif, J. (1989). *Valencia, puerto mediterráneo en el siglo XV*. València: Alfons el Magnànim.

Heers, J. (1978). *El clan familiar en la Edad Media*, Barcelona: Labor.

Igual Luis, D. (2000). *Los agentes de la banca internacional: cambistas y mercaderes en Valencia*. València: Revista d'Història Medieval.

Laliena Corbera, C. i Iranzo Muñío, M.T. (1998). *Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa (s.XIV-XV)*. València: Revista d'Història Medieval.

Tolosa Robledo, L. i Vercher Lletí, S. (2006). *La Taula de Canvis de València*. València: Ajuntament de València.

Narbona Vizcaíno, R. (1992). *Finanzas municipales en Valencia a finales del trescientos*. Barcelona: Anuario de Estudios Medievales.

Narbona Vizcaíno, R. (1990). *Violencias feudales en la ciudad de Valencia*. València: Revista d'Història Medieval.

Narbona Vizcaíno, R. (1992). *Pueblo, poder y sexo en la Valencia Medieval 1360-1420*. València: Centre d'Estudis d'Història Local.

Recebido: 14 de maio de 2013

Aprovado: 23 de julho de 2013